

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ STRAIPSNŲ IR KODEKSO PRIEDO PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 212, 254 IR 327 STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS KRIMINALINĖS ŽVALGYBOS ĮSTATYMO NR. XI-2234 8 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 60, 147¹, 151¹, 189, 214, 218, 224¹ straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo projektas (toliau – BK projektas), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 212, 254 ir 327 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – BPK projektas) ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 (toliau – Kriminalinės žvalgybos įstatymo) 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Kriminalinės žvalgybos įstatymo projektas) (toliau kartu – Įstatymų projektai) parengti siekiant:

1. Tinkamai suderinti Lietuvos nacionalinės teisės ir 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR (toliau – Direktyva 2011/93/ES) nuostatas ir *pašalinti Europos Komisijos Oficialiame pranešime pažeidimo procedūroje Nr. 2019/2134* identifikuotas Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punkto ir 9 straipsnio b, g dalyse įtvirtintų nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę spragas;

2. Tinkamai suderinti Lietuvos nacionalinės teisės nuostatas su 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/57/ES dėl baudžiamųjų sankcijų už manipuliavimą rinka (manipuliavimo rinka direktyva) (toliau – Direktyva 2014/57/ES) reikalavimais ir *pašalinti Europos Komisijos neoficialiame pranešime dėl galimos pažeidimo procedūros Lietuvai* identifikuotas Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio (iš dalies ir 2 straipsnio) dalinio įgyvendinimo spragas;

3. Į Lietuvos nacionalinę teisę tinkamai perkelti 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2018/1673 dėl kovos su pinigų plovimu baudžiamosios teisės priemonėmis (toliau – Direktyva 2018/1673) nuostatas. Atlikta Direktyvos 2018/1673 nuostatų ir nacionalinės teisės aktų analizė leidžia teigti, kad esamas teisinis reguliavimas Lietuvoje nepilna apimtimi atitinka Europos Sąjungos keliamus reikalavimus ir dėl šios priežasties yra tobulintinas;

4. Į Lietuvos nacionalinę teisę tinkamai perkelti 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/713 dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/413/TVR (toliau – Direktyva 2019/713) nuostatas, kurios dalinai įgyvendintos Lietuvos baudžiamajame įstatyme.

5. Tinkamai įgyvendinti Tarptautinės darbo organizacijos 1930 m. konvencijos dėl priverstinio ar privalomojo darbo (toliau – Konvencija) protokolo, priimto 2014 m. birželio 11 d. (toliau – Protokolas), 4 straipsnio 2 dalies reikalavimus, be kita ko, užtikrinant nukentėjusių nuo išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms asmenų apsaugą ir efektyvias teisių gynimo priemones, nuostatas, taip siekiant sėkmingai pasiruošti Protokolo ratifikavimo procesui.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus parengė Teisingumo ministerijos Baudžiamosios justicijos grupė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

1. Europos Komisija, išanalizavusi Lietuvos nacionalinės teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama Direktyvos 2011/93/ES nuostatos, konstatavo, kad Direktyvos

2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punktas ir 9 straipsnio b, g dalys *perkelti netinkamai bei dėl šių nuostatų neįgyvendinimo pradėjo pažeidimo procedūrą*. Oficialiame pranešime pažeidimo procedūroje Nr. 2019/2134 (toliau – Oficialus pranešimas) Europos Komisija konstatavo, kad:

1.1. BK 151¹ straipsnyje, reglamentuojančiame lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamybę nėra kriminalizuotos Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punkte nurodytos veikos, kai 151¹ straipsnyje numatyti seksualiniai veiksmai su nepilnamečiu (t. y. vaiku, kuris yra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti) padaromi piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka. Pažymėtina, kad BK 60 straipsnio 1 dalies 6 punkte jau įtvirtinta baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai veika padaryta nepilnamečiam asmeniui, pasinaudojus jo priklausomumu ar piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka, tačiau, kaip pažymima Europos Komisijos Oficialiame pranešime, Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 1 dalies i punkto nuostatos *reikalauja, kad šios aplinkybės būtų kriminalizuotos kaip nusikalstama veika*, o ne numatytos kaip sunkinančios aplinkybės. Kartu Oficialiame pranešime pažymima, kad už BK 151¹ straipsnyje numatytus neprievartinius seksualinius veiksmus *su jaunesniu nei šešiolikos metų amžiaus asmeniu* (t. y. vaiku, kuris dar nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti) piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka, kaip reikalauja Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punkto nuostatos, turi būti numatyta *ne mažesnė nei aštuonerių metų laisvės atėmimo bausmė*.

1.2. Į BK 60 straipsnyje numatytų atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą nėra įtrauktos veikos, padarytos šeimos nario ar kartu gyvenančio asmens, taip, kaip to reikalauja Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio b dalies nuostatos, numatančios, kad nusikalstami veiksmai, susiję su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu, padaryti *vaiko šeimos nario, kartu su vaiku gyvenančio asmens arba asmens, kuris turi pripažintą pasitikėjimą arba autoritetą* būtų laikomi atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis.

Pažymėtina, kad BK 151¹ straipsnio 3 dalyje kaip nusikalstamos veikos kvalifikuojantis požymis yra numatyti nusikalstami veiksmai padaryti tėvo, motinos, globėjo, rūpintojo ar kito teisėto vaiko atstovo ar asmens, turinčio įstatymuose nustatytą įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, tačiau šie požymiai taikomi tik šiam konkrečiam BK straipsniui ir pagal tokį esamą teisinį reglamentavimą *negali būti taikomi kitoms BK XXI skyriuje* (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui) numatytoms nusikalstamoms veikoms. Kartu BK 60 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtintos atsakomybės sunkinančios aplinkybės – <...> veika padaryta nepilnamečiam asmeniui, pasinaudojus jo priklausomumu ar piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka <...> turinys atitinka tik dalį Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio b dalyje nurodytų aplinkybių (apima tik aplinkybių dalį, susijusią su „<...> asmens, kuris turi pripažintą pasitikėjimą ar autoritetą <...>“), tačiau *pilna apimtimi į nacionalinę teisę neperkelia kitų Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio b dalyje nurodytų aplinkybių* (neapima šeimos narių bei kartu su vaiku gyvenančių asmenų). Toks galiojantis reglamentavimas, kaip pažymima ir Europos Komisijos oficialiame pranešime, *siaurina Direktyvos 2011/93/ES taikymo sritį* ir neapima visų vaiko šeimos narių ir su vaiku gyvenančių asmenų, kurie nepilnamečio atžvilgiu nebūtinai turi teisės aktais nustatytus įgaliojimus (pavyzdžiui, motinos ar tėvo sugyventinis, partneris) ir dėl šios priežasties *Lietuva netinkamai įgyvendina* Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio b dalį. Šiame kontekste pažymėtina, kad *kartu su vaiku gyvenantys asmenys* priskirti nepilnamečio artimais aplinkai, kurioje jiems turi būti užtikrinama visokeriopa apsauga nuo bet kokio smurtinio ar nusikalstamo elgesio, todėl, manytina, kad artimoje aplinkoje gyvenančių asmenų nepilnamečiui padaryti nusikalstami veiksmai sukelia sunkesnes pasekmes ir turėtų būti griežčiau baudžiami.

1.3. Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalis įpareigoja Lietuvos nacionalinėje teisėje numatyti atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis, kai nusikalstami veiksmai, susiję su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu, padaromi *panaudojant sunkų smurtą, arba padarant nukentėjusiajam ypač didelę žalą*.

BK 60 straipsnio 1 dalies 11 punkte įtvirtinta atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai dėl kaltininko padarytos veikos *atsirado sunkių padarinių arba kilo reali grėsmė nukentėjusio asmens gyvybei*. Pagal šį reglamentavimą tokiomis aplinkybėmis padaryta veika siejama su nusikalstamomis

pasekmėmis – sunkiais padariniais arba grėsme nukentėjusiojo asmens gyvybei. Galiojantis reglamentavimas *tik iš dalies apima* Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalyje nurodytas aplinkybes (apima tik didelės žalos padarymą nukentėjusiajam). Kartu Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalies nuostatos reikalauja įtvirtinti *sunkaus smurto* kaip atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri pagal turinį ne visais atvejais gali būti siejama būtent su sunkiomis nusikalstamos veikos pasekmėmis ar pavojumi nukentėjusio asmens gyvybei. Šiame kontekste pažymėtina, kad *sunkaus smurto* sąvoka apskritai nėra vartojama baudžiamajame įstatyme. Be to, šios sąvokos turinys nėra apibrėžtas nei Direktyvos 2011/93/ES nuostatose, nei kituose Lietuvos teisės aktuose. Tuo tarpu BK 60 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kuomet nusikalstama veika padaroma *kankinant nukentėjusįjį asmenį ar tyčiojantis iš jo*. Pažymėtina ir tai, kad atskiruose BK straipsniuose, numatančiuose baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus žmogaus sveikatai ir gyvybei arba už nusikaltimus žmoniškumui (pavyzdžiui, BK 100³ straipsnis), yra lygiagrečiai (kaip sinonimai) įtvirtinti *kankinimo ar kitokio itin žiaurus elgesio* elementai, kaip nusikalstamą veiką kvalifikuojantys ar nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Sąvokų „*kankinimas*“ ir „*itin žiaurus elgesys*“ turinys Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra apibrėžtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. Vadovaujantis minėtu išsaikinimu, kankinimu laikytini „tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeltantys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio troškulio, šalčio, karščio, verčiant nukentėjusįjį atlikti žeminančius veiksmus ir pan.)“.¹ Sąvokos „*itin žiauriai*“ turinys apibūdinamas keliais, alternatyviais kaltininko veiksmais, kai nusikalstama veika padaroma itin skausmingu būdu, padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų, tyčiojantis iš nukentėjusiojo, trukdant suteikti pagalbą kaltininko sužalotam nukentėjusiajam, nusikalstami veiksmai atliekami nukentėjusiojo artimųjų akivaizdoje, taip sukeltant jiems dideles dvasines kančias². *Iš šių sąvokų turinio matyti, kad nusikalstamomis veikomis, padarytomis „kankinant“ nukentėjusįjį ar „kitaip itin žiauriai“ elgiantis su juo, yra sukliamos tos pačios, sunkios nukentėjusiajam pasekmės, kurioms būdingas didelis tiek fizinis ir (ar) dvasinis skausmas, tiek ir didelės fizinės ir (ar) dvasinės kančios, tačiau tuo pačiu aukai nebūtinai būtų padaroma „itin didelė žala“*. Atsižvelgiant į tai, aks išdėstyta, manytina, kad sunkinanti aplinkybė –, veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar kitaip itin žiauriai“, *visiškai apimtų* Direktyvoje 2011/93/ES vartojamą sąvoką – „sunkus smurtas“, todėl, atitinkamai patikslinus BK 60 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytą baudžiamąją atsakomybę sunkinančią aplinkybę, *pilna apimti būtų įgyvendinti Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalies reikalavimai*.

2. Europos Komisija, išanalizavusi Lietuvos nacionalinės teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę buvo perkeltos Direktyvos 2014/57/ES nuostatos, Europos Komisijos *neoficialiame* pranešime dėl galimos pažeidimo procedūros Lietuvai (toliau – Neoficialus pranešimas) identifikavo Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio (iš dalies ir 2 straipsnio) netinkamo perkėlimo spragas:

2.1. Europos Komisija pažymėjo, kad BK 218 straipsnyje *nėra kriminalizuotos manipuliavimo rinka nusikalstamos veikos, susijusios* ne tik su manipuliavimu finansinėmis priemonėmis, bet ir, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio nuostatos, *su manipuliavimu biržos prekių (susijusių su finansinėmis priemonėmis) neatidėliotinių sandorių sutartimis*, kaip jos apibrėžtos Direktyvos 2014/57/ES 2 straipsnio 2 dalyje. Kartu BK 218 straipsnyje nurodytos finansinės priemonės savaime *neapima* minėtų biržos prekių neatidėliotinių sandorių sutarčių, kas taip pat eliminuoja jų automatinį patekimą į BK 218 straipsnio nusikaltimo sudėties turinį. Galiausia, BK (kaip ir kituose specialiuose Lietuvos teisės aktuose) biržos prekių neatidėliotinių sandorių sutarčių turinys nėra apibrėžtas, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 2 straipsnio 2 dalies nuostatos.

2.2. Europos Komisija pažymėjo, kad BK 218 straipsnyje *nėra kriminalizuotos manipuliavimo rinka nusikalstamos veikos, susijusios bet koku neteisėtu poveikiu lyginamojo*

¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ (http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbuileteniai/senos/nutartis.aspx?id=26548)

² Ten pat

indekso apskaičiavimui, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio 2 dalies d punkto nuostatos. Taip pat BK (kaip ir kituose specialiuose Lietuvos teisės aktuose) lyginamojo indekso turinys nėra apibrėžtas, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 2 straipsnio 6 dalies nuostatos.

Atsižvelgiant į tai, Europos komisija Neoficialiame pranešime konstatavo, kad Lietuva aukščiau nurodyta apimtimi *netinkamai įgyvendino* Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio (iš dalies ir 2 straipsnio) reikalavimus ir, *jeigu nebus imtasi teisėkūros priemonių*, siekiant pašalinti minėtas baudžiamojo įstatymo spragas, *Europos Komisija pradės oficialią pažeidimo procedūrą Lietuvai dėl Europos Sąjungos teisės neįgyvendinimo*.

3. BK 189 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą. Tam, kas įgijo, naudojosi arba realizavo turtą žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu, gresia bausmė, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki dvejų metų (nesunkus nusikaltimas). BK 189 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta kvalifikuota nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo sudėtis. Tam, kas įgijo, naudojosi arba realizavo didelės vertės turtą ar didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes žinodamas, kad tas turtas ar vertybės gauti nusikalstamu būdu, gresia bausmė, areštas arba laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmė (apsunkus nusikaltimas). Lyginamoji Direktyvos 2018/1673 ir BK 189 straipsnio nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad:

a) BK 189 straipsnio dispozicija yra *per siaura*, nes neapima visų Direktyvoje 2018/1673 (3 straipsnio 1 dalies c punktas) nurodytų nusikalstamų veikų (t. y. turto, žinant, kad jis gautas nusikalstamu būdu, turėjimo);

b) BK 189 straipsnio 1 dalies sankcija (numatyta maksimali laisvės atėmimo bausmė iki dvejų metų) *neatitinka* Direktyvoje 2018/1673 (5 straipsnio 2 dalis) įtvirtinto reikalavimo už su pinigų plovimu susijusias nusikalstamas veikas bausti laisvės atėmimo bausme, kurios maksimali trukmė būtų *ne trumpesnė nei ketveri metai*.

Atsižvelgiant į tai, BK 189 straipsnis tikslintinas nustatant griežtesnę sankciją už nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą, kuri atitiktų Direktyvoje 2018/1673 keliamus reikalavimus, taip pat būtina numatyti, kad nusikalstama veika laikoma ne tik tokio turto įgijimas, naudojimas arba realizavimas, bet ir tokio turto turėjimas. Aptariamam aspektui paminėtina, kad BK 216 straipsnyje reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamu būdu įgyto turto legalizavimą, už kurią numatyta galima maksimali laisvės atėmimo bausmė – septyneri metai, tad šio straipsnio nuostatos atitinka Direktyvoje 2018/1673 keliamus reikalavimus. Tiek už BK 189 straipsnyje, tiek už BK 216 straipsnyje įtvirtintus nusikaltimus atsako ir juridinis asmuo.

3.1. Vadovaujantis Kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punktu, kriminalinės žvalgybos tyrimas, be kita ko, atliekamas ir tais atvejais, kai turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą apysunkį nusikaltimą, numatytą BK 189 straipsnio 2 dalyje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Direktyvos 2018/1673 11 straipsnio nuostatas, valstybės narės turi užtikrinti, kad tiriant su pinigų plovimu susijusias veikas būtų galima naudotis veiksmingomis tyrimo priemonėmis – tomis, kurios naudojamos kovai su organizuotu nusikalstamumu ar kitais sunkiais nusikaltimais. Atsižvelgiant į tai ir vadovaujantis Direktyvos 2018/1673 nuostatomis, pagal kurias BK 189 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika laikytina pinigų plovimu, būtina tikslinti Kriminalinės žvalgybos įstatymą, nustatant galimybę kriminalinės žvalgybos tyrimą atlikti ir BK 189 straipsnyje įtvirtintų nusikaltimų atvejais.

3.2. Pažymėtina ir tai, kad Europos Komisija, preliminariai įvertinusi Lietuvos nacionalinės teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę buvo perkeltos 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičiančios Tarybos sprendimą 2005/671/TVR (toliau – Direktyva 2017/541) nuostatas, Europos Komisijos neoficialiame paklausime identifikavo Direktyvos 2017/541 20 straipsnio 1 dalies netinkamo perkėlimo spragas, t. y. kad kriminalinės žvalgybos tyrimas negali būti atliekamas BK 250⁶ straipsnyje numatyto nusikaltimo (Vykimas teroristiniais tikslais) atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, tikslintinos Kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos.

4. BK 147¹ straipsnyje reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už išnaudojimą priverstiniam darbui ar paslaugoms. Lyginamoji baudžiamojo įstatymo ir Protokolo nuostatų analizė rodo, kad esamas teisinis reguliavimas Lietuvoje tik iš dalies atitinka Protokole keliamus reikalavimus. Protokolo 4 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog kiekviena Organizacijos narė turi imtis būtinų priemonių, kad užtikrintų, jog kompetentingos institucijos turėtų teisę nepersiekti priverstinio ar privalomojo darbo aukų ar netaikyti joms bausmių už jų dalyvavimą neteisėtoje veikloje, kurią jos vykdė verčiamos dirbti priverstinį ar privalomąjį darbą, o tai ir buvo tiesioginė jų dalyvavimo šioje veikloje priežastis. Pažymėtina, kad analogiški reikalavimai numatyti ir 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis bei 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančioje Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, kurie tinkamai įgyvendinti BK 147 ir 157 straipsniuose. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad galiojantis baudžiamasis įstatymas tinkama apimtimi neįgyvendina Protokolo 4 straipsnio 2 dalies reikalavimų ir dėl šios priežasties būtina tikslinti BK 147¹ straipsnio nuostatas, numatant jame specialųjį nukentėjusiojo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindą.

5. Lyginamoji Direktyvos 2019/713 ir nacionalinės teisės aktų nuostatų analizė parodė, kad galiojantis nacionalinis teisinis reglamentavimas *ne visa apimti įgyvendina* Direktyvos 2019/713 nuostatas, todėl yra tobulintinas:

5.1. BK 214 straipsnyje yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimą, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimą ar neteisėtą disponavimą elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis. Šio BK straipsnio dispozicijoje įtvirtinti nusikalstamos veikos požymiai kriminalizuoja netikrų elektroninių mokėjimo priemonių ar jų dalių *gaminimą*, tikrų elektroninių mokėjimo priemonių *klastojimą*, svetimų, netikrų ar suklastotų elektroninių mokėjimo priemonių ar jų naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonių duomenų neteisėtą *įgijimą, laikymą, perdavimą ar realizavimą* bei techninės įrangos, programinės įrangos ar kitokių priemonių, tiesiogiai skirtų ar pritaikytų netikroms elektroninėms mokėjimo priemonėms ar jų dalims gaminti ar tikroms elektroninėms mokėjimo priemonėms klastoti *gaminimą, įgijimą, laikymą, perdavimą ar realizavimą*. Direktyvos 2019/713 4 straipsnio (Nusikalstamos veikos, susijusios su materialiuju negrynuju mokėjimo priemonių naudojimu sukčiaujant) d) dalies nuostatos įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad nacionalinėje teisėje, be jau minėtų BK 214 straipsnio įtvirtintų nusikalstamos veikos požymių, būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už *pavogtos, suklastotos arba padirbtos* materialiosios negrynosios mokėjimo priemonės *įgijimą* sau ar kitam asmeniui, taip pat už *importavimą, eksportavimą ir transportavimą* sukčiavimo tikslais.

5.2. BK nėra įtvirtinta elektroninės mokėjimo priemonės sąvoka, todėl taikant baudžiamąją atsakomybę pagal BK 214 ir 215 straipsnius, aiškinant elektroninės mokėjimo priemonės sąvokos turinį vadovaujamas teisėjų praktika bei baudžiamosios teisės doktrina. Šiuo aspektu pažymėtina, kad BK 214 ir 215 straipsniuose įtvirtinta elektroninės mokėjimo priemonės sąvoka *siejama tik su materialią išraišką turinčiomis* negrynosiomis mokėjimo priemonėmis, leidžiančiomis atlikti finansines operacijas negrynaisiais pinigais ir *traktuojama siauriau*, nei tai nurodyta Direktyvos 2019/713 nuostatose. Direktyvos 2019/713 2 straipsnyje įtvirtinta negrynosios mokėjimo priemonės sąvoka *apima ne tik materialius, bet ir nematerialius įrenginius, daiktus ar duomenis arba jų derinius*, kurie leidžia jos turėtojui ar naudotojui tiesiogiai arba kartu atliekant vieną ar daugiau procedūrų pervesti pinigus ar piniginę vertę, be kita ko *naudojant elektroninius pinigus ar virtualiąją valiutą*. Be to, Direktyvos 2019/713 5 straipsnio nuostatos įpareigoja valstybes nares nacionalinėje teisėje *numatyti baudžiamąją atsakomybę ir už nematerialiuju negrynuju mokėjimo priemonių neteisėtą įgijimą, pasisavinimą, suklastojimą arba padirbimą, žinomai neteisėtai įgytos, padirbtos arba suklastotos nematerialiosios negrynosios mokėjimo priemonės laikymą, pardavimą, perdavimą ar platinimą arba galimybės ja naudotis suteikimą sukčiavimo tikslais*. Todėl, siekiant užtikrinti teisinio aiškumo principo įgyvendinimą, o taip pat ir tinkamą Direktyvos 2019/713 nuostatų įgyvendinimą, baudžiamajame įstatyme *būtina aiškiai apibrėžti* elektroninės mokėjimo priemonės sąvokos turinį.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

1. Siekiant visiškai perkelti Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio (Su seksualine prievarta susijusios nusikalstamos veikos) 5 dalies i punktą į Lietuvos nacionalinę teisę ir įvykdyti Europos Komisijos Oficialiame pranešime išdėstytus reikalavimus, siūloma papildyti BK 151¹ straipsnio 3 dalį, įtraukiant papildomas aplinkybes, kuriomis praplečiamas nusikaltimo subjektų ratas ir numatyti, kad už neprievartinius seksualinius veiksmus su nepilnamečiu (t. y. vaiku, sulaukusiū tokio amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti) atsakytų ne tik tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo, turintis įstatymuose nustatytą įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu (kaip šiuo metu reglamentuojama BK 151¹ straipsnio 3 dalyje), bet ir (kaip to reikalaujama Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punkte) *bet kuris kitas asmuo piktnaudžiaujantis pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui*. BK 151¹ straipsnio 3 dalyje kriminalizuotas nusikalstamas prieš nepilnamečių būtų baudžiamas laisvės apribojimu, areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų. Įstatymų projektais BK 151¹ straipsnio 3 dalies sankcijoje *siūloma atsisakyti baudos* bausmės, kaip akivaizdžiai neproporcingos ir nebūdingos tokio sunkumo nusikaltimui tiesiogiai (lytiniais santykiais pagrįsto) pažeidžiančiam vaiko seksualinį neliečiamumą. Kartu, BK projektu siūloma, kaip to reikalauja Direktyvos 2011/93/ES nuostatos, BK 151¹ straipsnį *papildyti atskira kvalifikuota straipsnio dalimi*, numatančia baudžiamąją atsakomybę už tėvo, motinos, globėjo, rūpintojo ar kito teisėto vaiko atstovo ar asmens, turinčio įstatymuose nustatytą įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu arba asmens piktnaudžiausio pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui atliktus seksualinius veiksmus su *jaunesniu nei šešiolikos metų* amžiaus asmeniu (t. y. su vaiku, sulaukusiū tokio amžiaus, kai jis *dar negali duoti sutikimo lytiškai santykiuoti*). Toks nusikalstamas, vadovaujantis Direktyvos 2011/93/ES nuostatomis, būtų baudžiamas *ne mažesne nei aštuonerių metų laisvės atėmimo bausme*.

1.2. Siekiant visiškai perkelti Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio (Atsakomybę sunkinančios aplinkybės) b dalį į Lietuvos nacionalinę teisę ir įvykdyti Europos Komisijos Oficialiame pranešime išdėstytus reikalavimus, BK projektu siūloma išplėsti BK 60 straipsnyje nurodytą atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą, įtvirtinant, kad atsakomybę sunkinančia aplinkybe turėtų būti laikoma *veika padaryta artimoje aplinkoje*. Šiuo pakeitimu bus ne tik užtikrintas Lietuvos Respublikos įsipareigojimų, susijusių su Europos Sąjungos teisės aktų tinkamu taikymu, įvykdymas, bet ir papildomai įtvirtinamas griežtesnis valstybės formuojamos baudžiamosios politikos formavimo požiūris į Lietuvoje plačiai paplitusius nusikaltimus artimoje aplinkoje.

1.3. Atsižvelgiant į Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalį, BK projektu siūloma papildyti BK 60 straipsnio 1 dalies 4 punktą, įtraukiant papildomą žiauraus elgesio su žmogumi formą – „*kitaip itin žiauriai*“. Šiuo pakeitimu siekiama suderinti BK nuostatas su Direktyvos 2011/93/ES 9 straipsnio g dalies nuostatose įtvirtinta *sunkaus smurto* samprata, kartu šią baudžiamąją atsakomybę sunkinančią aplinkybę suderinant su BK jau numatytomis tam tikrų nusikalstamų veikų sudėčių ar kvalifikuotų sudėčių požymiais.

2. Atsižvelgiant į Neoficialiame pranešime nurodytus Europos Komisijos reikalavimus bei siekiant tinkama apimtimi įgyvendinti Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio (ir iš dalies 2 straipsnio) nuostatas, BK projektu siūloma:

a) BK 218 straipsnio dispozicija *papildyti nusikalstamomis veikomis, susijusiomis su neteisėtu poveikiu lyginamojo indekso apskaičiavimui*, jeigu dėl to atsirado BK 218 straipsnyje nurodyti nusikalstami padariniai, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio 2 dalies d punkto nuostatos;

b) BK 224¹ straipsnyje aiškiai nurodyti, kad BK 218 straipsnyje nurodytos finansinės priemonės taip pat *apima ir su finansinėmis priemonėmis susijusių biržos prekių neatidėliotųjų sandorių sutartis*, kas be papildomų perteklinių ir itin gremėzdiškų intervencijų į BK 218 straipsnio dispozicijos turinį *tinkamai užtikrintų, kad BK 218 straipsnis numatytų baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas, susijusias su manipuliavimu biržos prekių neatidėliotųjų sandorių sutartimis*, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 5 straipsnio nuostatos;

c) BK 224¹ straipsnyje *aiškiai apibrėžti* į BK 218 straipsnio dispozicijos taikymo sritį tiesiogiai patenkančių biržos prekių neatidėliotinų sandorių sutarčių ir lyginamojo indekso sąvokų turinį, kaip to reikalauja Direktyvos 2014/57/ES 2 straipsnio 2 ir 6 dalių nuostatos.

Aptariamuoju aspektu kartu pažymėtina, kad BK projektu siūlomi pakeitimai, susiję su Direktyvos 2014/57/ES nuostatų (ir Neoficialaus paklausimo reikalavimų) įgyvendinimu, neformalių ekspertinio lygio derybų metų yra visiškai suderinti ir priimtini Europos Komisijos ekspertams, atsakingiems už Direktyvos 2014/57/ES nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje kontrolę, todėl, priėmus BK projektu siūlomas pataisas, Europos Komisija *nepradėtų* oficialios pažeidimo procedūros Lietuvai dėl Europos Sąjungos teisės neįgyvendinimo.

3. Atsižvelgiant į Direktyvos 2018/1673 3 straipsnio 1 dalies c punktą, pagal kurią valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad už turto įgijimą, turėjimą arba naudojimą, jo gavimo metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką, BK projekto 4 straipsniu tikslinami BK 189 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinti objektyvieji nusikalstamų sudėčių požymiai, t. y. nustatoma kad baudžiamąją atsakomybę užtraukia ne tik turto, gauto nusikalstamu būdu, įgijimas, naudojimas ar realizavimas, *bet ir tokio turto valdymas*. Pažymėtina, kad Direktyvos 2018/1673 tekste anglų kalba vartojamas „*possession*“ terminas, kuris gali būti verčiamas tiek kaip „turėjimas“, tiek kaip „valdymas“. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu galiojančiame BK 216 straipsnyje („Nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas“) pasirinkta būtent „valdymo“ sąvoka (t. y. tas, kas <...> turtą įgijo, valdė, naudojo <...>), taip pat įvertinus Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje pateiktą pinigų plovimo sąvoką, kurioje taip pat vartojamas „valdymo“ terminas, BK projektu keičiamame BK 189 straipsnyje, siekiant tinkamai perkelti Direktyvos 2018/1673 nuostatas, kurios sistemiskai derėtų su nacionalinėje teisėje šiuo metu galiojančiais terminais, pasirinkta būtent „valdymo“ sąvoka (t. y. tas, kas <...> valdė <...>).

3.1. Vadovaujantis Direktyvos 2018/1673 5 straipsnio 2 dalies nuostatomis, valstybės narės turi imtis reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad už Direktyvos 2018/1673 3 straipsnio 1 ir 5 dalyse nurodytas nusikalstamas veikas būtų baudžiama laisvės atėmimo bausme, kurios maksimali trukmė *būtu ne trumpesnė nei ketveri metai*. Šiuo metu už BK 189 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką numatyta sankcija siekia dvejus metus, todėl siekiant tinkamo Direktyvos 2018/1673 nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę BK projektu *siūloma nustatyti, kad už nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą grėstų laisvės atėmimo bausmė iki ketverių metų*. Įgyvendinus Direktyvoje 2018/1673 nustatytus reikalavimus griežtinti baudžiamąją atsakomybę už pinigų plovimą, naujai įtvirtintą laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmę (BK 189 straipsnio 1 dalis) būtina suderinti ir su sankcija už BK 189 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą kvalifikuotą nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo sudėtį. Atsižvelgiant į tai, kad BK 189 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta nusikalstama veika yra ženkliai pavojingesnė už to paties straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką, įvertinus proporcingumo bei protingumo kriterijus ir siekiant sistemiskai suderinti baudžiamosios atsakomybės už BK 189 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintas nuostatas (t. y. šiose dalyse įtvirtintas sankcijas), kurios atitiktų ir Direktyvoje 2018/1673 nustatytus reikalavimus, BK projektu *tikslinama BK 189 straipsnio 2 dalyje nustatyta sankcija* – vietoje laisvės atėmimo bausmės iki ketverių metų įtvirtinant laisvės atėmimo bausmė iki šešerių metų, papildomai nustatant ir alternatyvią laisvės apribojimo bausmę. Pažymėtina, kad šešerių metų laisvės atėmimo bausmė už kvalifikuotą nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą pasirinkta išanalizavus kituose BK straipsniuose įtvirtintas sankcijas, susijusias su nusikalstamą veiką kvalifikuojančiu požymiu – didelės vertės turtu, taip pat didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę turinčiomis vertybėmis.

3.3. Atsižvelgiant į tai, kad, įgyvendinus Direktyvoje 2018/1673 keliamus reikalavimus, ne tik BK 189 straipsnio 2 dalyje, bet ir šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinti nusikaltimai *pateks į apysunkio nusikaltimo kategoriją*, atitinkamai tikslinamos ir Kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos, nustatant, kad kriminalinės žvalgybos tyrimas atliekamas ne tik tada, kai turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą apysunkį nusikaltimą, numatytą BK 189 straipsnio 2 dalyje, bet ir šio straipsnio 1 dalyje. Kriminalinės žvalgybos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies

1 punkto nuostatos taip pat tikslintinos nustatant ir tai, kad kriminalinės žvalgybos tyrimas atliekamas, kai turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą apysunkį nusikaltimą, numatytą BK 250⁶ straipsnyje.

4. BK projektu taip pat tikslinamos BK 147¹ straipsnio nuostatos, numatant, jog nukentėjęs nuo BK 147¹ straipsnyje numatytos veikos asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos. Šie pakeitimai užtikrins BK ir Protokolo nuostatų suderinamumą, sudarys prielaidas sėkmingam Protokolo ratifikavimui. Be to, atsižvelgiant į BK 147¹ straipsnio pakeitimus, atitinkamai tikslinamos ir su tuo susijusios BPK 212, 254 ir 327 straipsnių nuostatos.

5. Siekiant tinkamai perkelti Direktyvos 2019/713 nuostatas į nacionalinę teisę, įstatymo projektu siūloma papildyti BK 214 straipsnio dispozicijoje įtvirtintus nusikalstamos veikos sudėties požymius ir nustatyti, kaip to reikalauja Direktyvos 2019/713 4 straipsnio (Nusikalstamos veikos, susijusios su materialiuųjų negrynujų mokėjimo priemonių naudojimu sukčiaujant) ir 7 straipsnio (Nusikalstamosioms veikoms daryti naudojamos priemonės) nuostatos, kad BK 214 straipsnyje reglamentuotos nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu svetimomis, netikromis ar suklastotomis elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, jų naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonių duomenimis, technine įranga, programine įranga ar kitokiomis priemonėmis, tiesiogiai skirtomis ar pritaikytomis netikroms elektroninėms mokėjimo priemonėms ar jų dalims gaminti ar tikroms elektroninėms mokėjimo priemonėms klastoti, *apimtų ir importavimo, eksportavimo bei gabenimo požymius*.

Be to, siekiant užtikrinti tinkamą Direktyvos 2019/713 nuostatų įgyvendinimą nacionalinėje teisėje, BK projektu siūloma BK 224¹ straipsnyje *apibrėžti* BK 214 ir 215 straipsnių dispozicijose vartojamos *elektroninės mokėjimo priemonės sąvokos turinį*, užtikrinant, kad baudžiamoji atsakomybė būtų taikoma ir už neteisėtą disponavimą negrynosiomis nematerialiomis (kas savo turiniu apimtų ir elektroninių pinigų bei virtualiosios valiutos panaudojimą) mokėjimo priemonėmis.

6. BK projekto 8 straipsniu siūloma papildyti BK priedą 36 ir 37 punktais, patvirtinančiais baudžiamojo įstatymo nuostatų suderinamumą su Direktyvų 2018/1673 ir 2019/713 nuostatomis.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Numatoma, kad Įstatymų projektai neturės neigiamų pasekmių, kadangi jų nuostatomis siekiama užtikrinti Lietuvos nacionalinės teisės ir Europos Sąjungos bei kitų tarptautinių teisės aktų visišką suderinamumą.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai
Priimti įstatymai įtakos kriminogeninei situacijai bei korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai
Įstatymų projektai verslo sąlygoms ir jo plėtrai įtakos neturės.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymų projektus, kitų teisės aktų priimti, keisti ar pripažinti negaliojančiais nereikės.

9. Ar įstatymų projektai parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir yra suderinti su Europos Sąjungos (įgyvendina Direktyvų 2011/93/ES, 2014/57/ES, 2018/1673 ir 2019/713 nuostatas) bei kitais tarptautiniais teisės aktais.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymų projektams įgyvendinti nereikės įgyvendinamųjų teisės aktų.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektų rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų nebuvo gauta.

14. Įstatymų projektų reikšminiai žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „Baudžiamasis kodeksas“, „nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas“, „nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas“, „išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms“, „artima aplinka“, „kankinant ar kitaip itin žiauriai“, „elektroninė mokėjimo priemonė“, „manipuliavimas finansinių priemonių rinka“, „finansinė priemonė“, „neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone“, „Europos Sąjunga“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Teisingumo ministras
Elvinas Jankevičius
20191216